

ЗАХОДИ, ПРОЦЕДУРИ ТА ЗАСОБИ ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ КОМЕРЦІЙНОЇ ТАЄМНИЦІ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ У КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ

Юлія Ленго

науковий співробітник

центру правового забезпечення розвитку науки і технологій

НДІ інтелектуальної власності НАПрН України

ORCID: 0000-0003-4368-1793

У статті здійснено порівняльний аналіз положень Директиви (ЄС) 2016/943 та законодавства України щодо механізмів цивільно-правового захисту комерційної таємниці від її незаконного набуття, використання та розкриття. Встановлено, що в Україні існують суттєві прогалини в процесуальних гарантіях забезпечення конфіденційності інформації, яка становить комерційну таємницю. Обґрунтовано, що в існує нагальна потреба у прийнятті спеціального закону України про захист комерційної таємниці та уніфікації національних механізмів захисту відповідно до європейських стандартів.

Ключові слова: гармонізація законодавства, комерційна таємниця, механізми захисту, процесуальні гарантії

Постановка проблеми. Відповідно до ч. 4 п. 93 Плану заходів з виконання рекомендацій Європейської Комісії, представлених у Звіті про прогрес України в рамках Пакету розширення Європейського Союзу 2024 року [1], Єврокомісія рекомендувала, зокрема, продовжити приведення законодавства України у відповідність до акта права ЄС про комерційну таємницю. На сьогодні в Україні відсутній спеціальний закон про захист комерційної таємниці, який містив би положення, зокрема, щодо зобов'язань, заходів, процедур і засобів захисту комерційної таємниці. Наближення національного законодавства до законодавства ЄС та запровадження єдиного механізму захисту прав у випадку порушення прав на комерційну таємницю, включаючи визначення розміру збитків та можливість відшкодування шкоди, є важливим кроком у забезпеченні правової справедливості. З цією метою є потреба в дослідженні та виявленні розбіжностей у заходах, процедурах і засобах правового захисту комерційної таємниці від її неправомірного набуття, використання та розкриття.

На сьогодні в Україні комерційна таємниця є об'єктом права інтелектуальної власності (ст. 420 Цивільного кодексу України [2], далі — ЦКУ), однак спеціальний закон щодо її охорони відсутній. Національне законодавство з охорони та захисту комерційної таємниці має фрагментарний характер і частково регулює зазначені питання. У зв'язку з цим важливо провести порівняльний аналіз норм Директиви (ЄС) 2016/943 про захист нерозкритих ноу-хау та бізнес-інформації (комерційної таємниці) проти їх неправомірного набуття, використання та розкриття [3] (далі — Директива (ЄС) 2016/943) у контексті

Угоди про асоціацію [4] та Директиви 2004/48/ЄС про забезпечення дотримання прав інтелектуальної власності [5] (далі — Директива 2004/48/ЄС).

Літературний огляд. Проблематика, пов'язана з правовим механізмом захисту інтелектуальної власності, зокрема комерційної таємниці, висвітлювалась у працях вітчизняних науковців: Г. О. Андрощука, І. М. Бенедисюка, Н. О. Білоусової, М. В. Дубняк, В. А. Завертневої-Ярошенко, А. О. Козинця, Ю. М. Капіци, А. В. Шабаліна, О. О. Штефан та інших. Предметом їхнього дослідження здебільшого були питання охорони прав на комерційну таємницю як об'єкта права інтелектуальної власності в Україні та інших країнах; механізмів правового захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності в Україні; окремих аспектів імплементації в національне законодавство норм Директиви (ЄС) 2016/943, зокрема щодо правової охорони комерційної таємниці, виплати компенсації та відшкодування збитків за незаконне набуття, використання та розкриття комерційної таємниці.

Аналіз законодавства окремих країн Євросоюзу, у які було імplementовано норми Директиви (ЄС) 2016/943, зокрема щодо механізмів захисту комерційної таємниці, проводили такі іноземні фахівці-практики, як Т. Негеле, С. Апель, Дж. Дрешер, А. Штольц (Німеччина), Дж. Ф. Казуччі, М. Казуччі, С. Спадавеккія, А. В. Нікколі (Італія), Ш. Гогульський, М. Олексин, М. Гіль, А. Голембіовська, Р. Бугіель (Польща), Я.-Д. Ліндеманд, Е. ван Богтет, Дж. Буссе (Бельгія), Р. Бірстонас, В. Мантров, Г. Тавітс, А. Келлі (країни Балтії).

Враховуючи, що механізми захисту комерційної таємниці в Україні висвітлюються в наукових працях лише фрагментарно, а також беручи до уваги необхідність гармонізації національного законодавства з європейським, існує нагальна потреба в детальному дослідженні цієї проблеми, з урахуванням досвіду країн Євросоюзу.

Метою дослідження є аналіз законодавства ЄС та України стосовно механізму правового захисту комерційної таємниці від її неправомірного набуття, використання та розкриття, а також надання пропозицій з удосконалення законодавства України із зазначених питань.

Виклад основного матеріалу. Однією з важливих цілей Директиви (ЄС) 2016/943 є уніфікація засобів правового захисту комерційної таємниці. Це необхідно для забезпечення можливості отримання відшкодування у випадку незаконного набуття, використання та розкриття комерційної таємниці.

Слід зазначити, що Директива (ЄС) 2016/943 не відносить комерційну таємницю до об'єктів інтелектуальної власності. При цьому комерційна таємниця цінується так само, як патенти та інші форми права інтелектуальної власності, та характеризується як доповнення або як альтернатива правам інтелектуальної власності. Відповідно до п. 3 преамбули цієї директиви комерційні таємниці є однією з найбільш часто використовуваних форм захисту інтелектуальної творчості та інноваційного ноу-хау. Тому комерційна таємниця захищається так само, як і право інтелектуальної власності.

У результаті аналізу норм Директиви (ЄС) 2016/943 встановлено, що остання містить значний обсяг положень, подібних до норм Директиви 2004/48/ЄС, зокрема щодо механізмів захисту, визначення розміру збитків та можливостей відшкодування шкоди. Отже, у законодавстві ЄС запроваджено єдиний механізм захисту прав як щодо об'єктів інтелектуальної власності, так і комерційної таємниці, включаючи визначення розміру збитків та можливість відшкодування шкоди, що є важливим кроком у забезпеченні правової справедливості. При цьому Директива (ЄС) 2016/943 не впливає на застосування будь-якого іншого відповідного законодавства в інших сферах, зокрема права інтелектуальної власності та договірного права. Однак якщо сфера застосування Директиви 2004/48/ЄС та сфера застосування Директиви (ЄС) 2016/943 перетинаються, то остання має пріоритет як *lex specialis* (п. 39 преамбули).

У 2023 році було прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення захисту прав інтелектуальної власності» [6] (далі — Закон № 2974-IX), який імплементує до національного законодавства положення щодо загальних зобов'язань, цивільних заходів, процедур і засобів захисту прав інтелектуальної власності, передбачених ч. 3 глави 9 розділу IV Угоди про асоціацію та Директивою 2004/48/ЄС. Цим законом вносяться зміни до ЦКУ, Господарського процесуального кодексу України [7] (далі — ГПКУ), Цивільного процесуального кодексу України [8] (далі — ЦПКУ), а також до спеціальних законів про охорону прав на промислові зразки, знаки для товарів і послуг, компонування напівпровідникових виробів, географічні зазначення, винаходи (корисні моделі), а також об'єктів авторського права і суміжних прав.

Отже, враховуючи те, що Директива (ЄС) 2016/943 та Директива 2004/48/ЄС містять схожі за змістом норми стосовно засобів, процедур та заходів цивільного захисту, а також те, що в Україні Законом № 2974-IX імплементовано положення, передбачені Угодою про асоціацію та Директивою 2004/48/ЄС, необхідно провести порівняльний аналіз норм Директиви (ЄС) 2016/943 щодо заходів, процедур і засобів захисту, в контексті Угоди про асоціацію, Директиви 2004/48/ЄС та Закону № 2974-IX.

Механізму захисту комерційної таємниці присвячено главу III Директиви (ЄС) 2016/943, яка є найбільш значною за обсягом. Водночас директива не охоплює кримінальні заходи захисту, оскільки це виходить за межі компетенції Євросоюзу. Тому зазначена директива встановлює мінімальні стандарти для всіх держав-членів, які можуть ухвалювати рішення про запровадження додаткових кримінальних санкцій для порушників.

Заходи, процедури і засоби правового захисту, необхідні для охорони прав громадян від незаконного набуття, використання та розкриття комерційної таємниці, повинні відповідати принципам справедливості, не бути невинуватими складними або дорогими, не спричиняти необґрунтованих строків чи невинуватених затримок та бути ефективними і переконливими (п. п. а–с ч. 2 ст. 6 Директиви (ЄС) 2016/943; ч. 1 ст. 3 Директиви 2004/48/ЄС; ч. 1 ст. 230 Угоди про асоціацію). Вони повинні бути пропорційними, уникати створення бар'єрів для законної торгівлі на внутрішньому ринку та передбачати гарантії проти зловживання ними (ч. 1 ст. 7 Директиви (ЄС) 2016/943; ч. 2 ст. 3 Директиви 2004/48/ЄС; ч. 2 ст. 230 Угоди про асоціацію).

Новим аспектом у ч. 2 ст. 7 Директиви (ЄС) 2016/943, порівняно з положеннями Директиви 2004/48/ЄС, є встановлення зобов'язань суду на вимогу відповідача накладати санкції на позивача у випадках, коли позов є явно необґрунтованим та ініційований неправомірно або недобросовісно. До таких санкцій належать відшкодування збитків відповідачу, накладення штрафів на заявника та/або розпорядження про публікацію інформації про рішення суду. За законодавством України (п. 3 ч. 2 ст. 44 ЦПКУ та п. 3 ч. 2 ст. 43 ГПКУ) суд може визнати зловживання процесуальними правами дії, що суперечать меті цивільного або господарського судочинства, зокрема подання безпідставного позову або позову за відсутності предмета спору. У таких випадках суд має право залишити позов без розгляду, а відповідно до норм Директиви (ЄС) 2016/943 санкції за завідомо безпідставний позов також включають відшкодування збитків, накладення штрафів на заявника та/або розпорядження про поширення інформації про рішення.

Для забезпечення захисту від незаконного набуття, використання та розкриття комерційної таємниці першочергове значення має строк позовної давності, який не повинен перевищувати 6 років. При цьому країни ЄС самостійно встановлюють правила стосовно термінів давності, що застосовуються до таких позовів для застосування механізму захисту від порушення прав на комерційну таємницю, коли розпочинається перебіг позовної давності, тривалість терміну позовної давності та обставини, за яких переривається або зупиняється позовна давність (ч. 1 ст. 8 Директиви (ЄС) 2016/943). Так, в Італії

за порушення прав на комерційну таємницю встановлено 5-річний термін позовної давності (ч. 1-querter ст. 99 Кодексу промислової власності [9]); у Польщі — загальний термін позовної давності у 3 роки (ч. 1 ст. 20 Закону про захист від недобросовісної конкуренції [10]), проте ч. 4 ст. 20 цього закону передбачає, якщо акт недобросовісної конкуренції, яка полягає у порушенні комерційної таємниці, також є злочином або проступком, то строк позовної давності для позову про відшкодування збитків спливає не пізніше 20 років з дня вчинення злочину; у Нідерландах термін позовної давності становить 5 років за порушення прав на комерційну таємницю та не більше 20 років з дня вчинення злочину (ст. 310d розділу 11 книги 3 Цивільного кодексу [11]); у Франції термін позовної давності становить 5 років (ст. L.152-2 [12]).

Відповідно до ст. 257 ЦКУ в Україні встановлено загальний строк позовної давності, що становить 3 роки. Спеціальна позовна давність стосовно захисту прав на комерційну таємницю не застосовується, оскільки відповідно до ч. 1 ст. 258 ЦКУ встановлення спеціальної позовної давності (скорочена або більш тривала порівняно із загальною позовною давністю) для окремих видів вимог визначається законом, проте спеціальний закон про захист комерційної таємниці в Україні відсутній.

Слід зазначити, що порушення прав на комерційну таємницю можуть бути тривалий час прихованими, що має незворотні наслідки для її власника, оскільки після її розкриття відновити попередній стан неможливо. Встановлення єдиних стандартів та уникнення розбіжностей у строках позовної давності, визначених у ЄС та Україні, сприятиме збільшенню стимулу для компаній брати участь у транскордонній економічній діяльності.

Конвенцією ООН про позовну давність у міжнародній купівлі-продажу товарів [13], до якої Україна приєдналася у 1994 році, метою якої є обґрунтування і докладна регламентація питань, пов'язаних із застосуванням строку позовної давності у міжнародній торгівлі, встановлено строк позовної давності у 4 роки (ст. 8).

У зв'язку з тим що комерційна таємниця може бути об'єктом продажу за ліцензійним договором і у європейській країнах триваліший строк позовної давності, визначений Директивою (ЄС) 2016/943, доцільно в Україні встановити більш тривалий строк порівняно із загальним строком позовної давності, у межах якого було б більше часу для збору доказів порушених прав на комерційну таємницю та звернення до суду з вимогою про її захист і відшкодування збитків. Отже, національне законодавство потребує уточнення стосовно строку позовної давності щодо захисту прав на комерційну таємницю.

Директива (ЄС) 2016/943 встановлює конкретні вимоги до країн Євросоюзу, спрямовані на захист оскаржуваної комерційної таємниці під час судового розгляду. Ці вимоги діють за умови забезпечення права на справедливий судовий розгляд. Згідно з ч. 1 ст. 9 директиви країни ЄС повинні гарантувати, що сторонам, їхнім адвокатам, представникам, посадовим особам суду, свідкам, експертам та будь-якій іншій особі, яка бере участь у судовому провадженні або має доступ до відповідних документів, не дозволяється використовувати чи розголошувати комерційну таємницю. Ця заборона стосується інформації, яку компетентні судові органи визначили як конфіденційну за обґрунтованою заявою заінтересованої сторони або за власною ініціативою. Таке зобов'язання продовжує діяти й після завершення судового провадження, доки інформація зберігає всі суттєві ознаки комерційної таємниці.

В Україні на підставі ч. 7 ст. 7 ЦПКУ та ч. 8 ст. 8 ГПКУ для забезпечення конфіденційності інформації розгляд справ по суті проводиться у закритому судовому засіданні у випадках, зокрема, коли відкритий судовий розгляд може мати наслідком розголошення таємної чи іншої інформації, що охороняється законом. У ч. 5 ст. 11 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» [14] передбачено, що розгляд справи у закритому судовому засіданні допускається за вмотивованим рішенням суду виключно у випадках, визначених законом. Слід вказати, що у зазначених положеннях прямо не визначено, що роз-

гляд справ про захист комерційної таємниці проводиться у закритому засіданні.

Дослідження українських науковців підтверджують, що комерційна таємниця є різновидом конфіденційної інформації, яка своєю чергою є одним з видів інформації з обмеженим доступом, що охороняється законами України «Про інформацію» та «Про доступ до публічної інформації» [15, С. 21–51].

Отже, оскільки конфіденційна інформація та інформація з обмеженим доступом охороняються законом, то, відповідно, комерційна таємниця може підпадати під норми вказаних статей ЦПКУ та ГПКУ щодо розгляду відповідних справ у закритих судових засіданнях.

Під час розгляду справи по суті у закритому засіданні можуть бути присутні лише учасники справи, а в разі необхідності — свідки, експерти, спеціалісти, перекладачі. Суд попереджає зазначених осіб про обов'язок не розголошувати інформацію, для забезпечення захисту якої розгляд справи або вчинення окремих процесуальних дій відбувається в закритому судовому засіданні (ч. 10 ст. 7 ЦПКУ; ч. 10 ст. 8 ГПКУ). Слід звернути увагу на те, що зазначені норми стосуються тільки учасників процесу і містять обов'язок лише щодо нерозголошення інформації, однак прямо не обмежують їх від використання такої інформації, наприклад, у своїй господарській діяльності. Ці норми також не обмежують інших осіб, які з якихось причин можуть отримати доступ до матеріалів справи (наприклад, студенти-практиканти, працівники архіву суду).

В Італії суд може заборонити використання та розкриття комерційної таємниці особам, призначеним або делегованим ним, сторонам та їхнім представникам і радникам, захисникам, адміністративному персоналу, свідкам та іншим особам, які з будь-якої причини мають доступ до матеріалів справи, використовувати або розкривати комерційну таємницю при тому, що така заборона залишається чинною навіть після завершення провадження (ст. 121-ter [9]). У Німеччині особи, які беруть участь у спорах щодо комерційної таємниці або мають доступ до документів, які стосуються такого провадження, не можуть використовувати чи розкривати її поза судовим провадженням, якщо вони не отримали про неї інформацію поза судовим провадженням (ч. 2 ст. 16 Закону про захист комерційної таємниці [16]). Отже, європейські країни забороняють використовувати та розкривати комерційну таємницю не лише тим особам, які беруть участь у справі, а й адміністративному персоналу та іншим особам, які з будь-яких причин можуть мати доступ до матеріалів справи навіть після завершення провадження по справі.

У зв'язку з цим в Україні доцільно закріпити на законодавчому рівні заборону використання інформації, що становить комерційну таємницю, яка стала відома учасникам процесу як під час розгляду справи, так і після його завершення, доки інформація зберігає свій статус, а також встановити обмежений доступ до матеріалів справи, що містять комерційну таємницю, виключно для уповноважених судом осіб. Це підкреслює необхідність удосконалення законодавства з метою забезпечення належного захисту комерційної таємниці.

Вчинення незаконних дій щодо комерційної таємниці може мати незворотні наслідки для її власника, оскільки після її розголошення відновити попередній стан неможливо. Тому надзвичайно важливо передбачити швидкі, ефективні та доступні тимчасові заходи для негайного припинення таких порушень. Директива (ЄС) 2016/943 дає змогу власнику комерційної таємниці звернутися до суду із заявою про застосування тимчасових та запобіжних заходів проти порушника, щоб зменшити ризик подальшого порушення та, якщо можливо, уникнути розголошення. Варто зазначити, що положення ст. ст. 10–11 директиви щодо тимчасових та запобіжних заходів у цілому узгоджуються з положеннями ст. ст. 7, 9 Директиви 2004/48/ЄС та ст. 236 Угоди про асоціацію. В Україні забезпечення позову регулюються главою 10 ГПКУ та главою 10 ЦПКУ.

Для вжиття заходів забезпечення позову заявник повинен надати докази щодо існування комерційної таємниці, що заявник є її власником, а також що комерційна таємни-

ця була придбана незаконним шляхом, незаконно використовується або розголошується, або незаконне набуття, використання або розголошення комерційної таємниці є неминучим (ч. 1 ст. 11 Директиви (ЄС) 2016/943).

Відповідно до ст. 12 Директиви (ЄС) 2016/943 у випадку вчинення незаконних дій, що стосуються комерційної таємниці, суд може, за запитом її власника, вжити низку заходів проти порушника. Зокрема суд може зобов'язати припинити або заборонити використання чи розкриття комерційної таємниці, а також заборонити виробництво, пропозицію, розміщення на ринку або використання контрафактних товарів, які виготовлені з порушенням прав на комерційну таємницю. Це також стосується заборони на імпорт, експорт або зберігання таких товарів. Суд може вжити коригувальних заходів стосовно контрафактних товарів, зокрема відкликання їх з ринку, видалення контрафактних ознак або знищення цих товарів. Якщо це необхідно, можуть бути вилучені контрафактні товари з ринку, за умови, що це не зашкодить захисту комерційної таємниці. Крім того, суд може розпорядитися про знищення частини або всього документа, об'єкта, матеріалу, речовини чи електронного файлу, що містить комерційну таємницю, або, за потреби, передати заявнику ці документи, предмети, матеріали, речовини чи електронні файли. Такі заходи за своєю суттю відповідають ст. 10 Директиви 2004/48/ЄС, ст. 237 Угоди про асоціацію, п. 1–4 ч. 2 ст. 432 ЦКУ. При ухваленні рішення про вилучення контрафактних товарів з ринку на вимогу власника комерційної таємниці суди можуть розпорядитися передати товари власнику або благодійним організаціям (ч. 3 ст. 12 Директиви (ЄС) 2016/943; ч. 2 ст. 10 Директиви 2004/48/ЄС).

Запобіжні заходи забезпечення позову можуть бути скасовані, якщо їх дія припиняється внаслідок дій або бездіяльності заявника, зокрема якщо він не ініціює судовий розгляд, що веде до розгляду справи по суті, протягом 20 робочих днів або 31 календарного дня, залежно від того, який строк є довшим. Крім того, якщо буде доведено відсутність порушення прав на комерційну таємницю або загрози вчинення незаконних дій, суд може зобов'язати заявника на вимогу відповідача або потерпілої третьої особи компенсувати будь-які збитки, завдані цими заходами (ч. 3, 5 ст. 11 Директиви (ЄС) 2016/943; ч. 3–4 ст. 7, ч. 5 ст. 9 Директиви 2004/48/ЄС; ч. 5–6 ст. 236 Угоди про асоціацію).

В Україні відповідно до ч. 13 ст. 158 ЦПКУ та ч. 13 ст. 145 ГПКУ заходи забезпечення позову, вжиті судом до подання позовної заяви, скасовуються судом у разі неподання заявником відповідної позовної заяви, повернення позовної заяви, а також у разі відмови у відкритті провадження у справі.

Директива (ЄС) 2016/943 містить кілька специфічних положень щодо запобіжних заходів. Зокрема такі заходи припиняються, якщо інформація втрачає статус комерційної таємниці з причин, що не залежать від відповідача. Крім того, якщо суд обмежує застосування запобіжних заходів певними часовими рамками, ці рамки повинні бути встановлені так, щоб достатньо усунути комерційні переваги, отримані порушником унаслідок його незаконних дій.

Директива (ЄС) 2016/943 пропонує альтернативу вищевказаним заходам у вигляді грошової компенсації для потерпілої сторони. Однак для її застосування необхідно, щоб порушник був добросовісним набувачем комерційної таємниці, тобто не знав і не міг знати, що інформація, яка становить комерційну таємницю, була отримана від особи, яка неправомірно її використовувала або розкрила. Крім того, компенсація виплачується тоді, коли застосування до порушника інших заходів створює загрозу непропорційної шкоди, а заміна цих заходів на грошову компенсацію є достатньо задовільною для потерпілої сторони. У випадку призначення грошової компенсації вона не може перевищувати суму роялті або платежів, які були б сплачені, якби порушник отримав дозвіл на використання комерційної таємниці протягом періоду її незаконного використання (ч. 3 ст. 13 Директиви (ЄС) 2016/943).

На відміну від наведеного, положення ст. 12 Директиви 2004/48/ЄС, ч. 2 ст. 44 Угоди про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (далі — Угода ТРІПС) [17] та ст. 239 Угоди про асоціацію дають можливість країнам обмежувати судовий захист і передбачати грошову компенсацію потерпілій стороні замість застосування інших заходів. Це можливо, якщо відповідач діяв ненавмисно і без недбалості, якщо інші заходи завдадуть йому неспівмірної шкоди, а грошова компенсація є обґрунтовано задовільною. Зазначене свідчить про те, що Євросоюз обмежив Директивою (ЄС) 2016/943 варіативність альтернативних методів (виплати грошової компенсації замість заборонних заходів), які доступні в Угоді ТРІПС та Директиві 2004/48/ЄС.

Згідно з п. 5 ч. 2 ст. 432 ЦКУ суд може прийняти рішення, зокрема, про застосування компенсації замість відшкодування збитків за неправомірне використання об'єкта права інтелектуальної власності. Розмір компенсації визначається відповідно до закону з урахуванням вини особи та інших обставин, що мають істотне значення. Враховуючи те що в Україні досі відсутній закон про захист комерційної таємниці, застосувати цю норму у справах про захист комерційної таємниці на сьогодні неможливо.

Разом з тим, за вчинення незаконних дій щодо комерційної таємниці законодавство України дозволяє її власнику відшкодувати збитки, виходячи із загальних принципів відповідальності за спричинену майнову шкоду, що включають протиправні дії особи, наявність завданих збитків, причинно-наслідковий зв'язок між протиправними діями та шкодою, а також вину особи, яка порушила права на комерційну таємницю.

Слід враховувати, що відповідно до абз. 2 ч. 1 ст. 14 Директиви (ЄС) 2016/943 країни Євросоюзу мають можливість встановлювати у своєму національному законодавстві обмеження відповідальності працівників за збитки, завдані внаслідок порушення прав на комерційну таємницю, якщо такі дії були вчинені без умислу.

Так, в Україні права та законні інтереси працівників гарантуються шляхом встановлення відповідальності лише за пряму дійсну шкоду, в межах і в порядку, визначених законодавством, за умови, що така шкода була завдана суб'єкту господарювання внаслідок протиправних дій або бездіяльності працівника [ч. 2 ст. 130 Кодексу законів про працю України [18] (далі — КЗпПУ)]. Розмір заподіяної юридичній особі шкоди визначається за фактичними втратами на підставі даних бухгалтерського обліку, виходячи з балансової вартості (собівартості) матеріальних цінностей за вирахуванням зносу згідно з установленими нормами (ч. 1 ст. 1353 КЗпПУ). У ч. 4 ст. 130 КЗпПУ передбачено, що на працівників не може бути покладена відповідальність за шкоду, яка належить до категорії нормального виробничо-господарського ризику, а також за шкоду, заподіяну працівником, що перебував у стані крайньої необхідності. Відповідальність за не одержаний підприємством, установою, організацією прибуток може бути покладена лише на працівників, що є посадовими особами.

Крім стягнення збитків в Україні існує можливість стягнення моральної (немайнової) шкоди за порушення прав на комерційну таємницю. Це підтверджується абз. 3 ч. 3 постанови Пленуму Верховного суду України «Про судову практику в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди» [19], згідно з якою під немайновою шкодою, заподіяною юридичній особі, слід розуміти втрати немайнового характеру, що настали, зокрема, у зв'язку з неправомірним розголошенням комерційної таємниці.

Як додатковий засіб стримування майбутніх порушників та для сприяння поінформованості широкої громадськості корисно оприлюднювати рішення суду про незаконне набуття, використання або розкриття комерційної таємниці, за умови, що таке оприлюднення не призведе до розкриття останньої. На вимогу власника комерційної таємниці та за рахунок порушника суд може ухвалити рішення про часткове або повне оприлюднення рішення (ст. 15 Директиви (ЄС) 2016/943; ст. 15 Директиви 2004/48/ЄС). Однак, ухвалюючи таке рішення, суд повинен враховувати пропорційність цього заходу до скоєного порушення, цінність комерційної таємниці, поведінку порушника при придбанні, вико-

ристанні або розкритті комерційної таємниці, вплив правопорушення та ймовірність подальшого незаконного використання чи розкриття комерційної таємниці порушником (п. 31 преамбули, ст. 15 Директиви (ЄС) 2016/943).

Відповідно до абз. 2 ч. 2 ст. 2 Закону України «Про доступ до судових рішень» [20], якщо судовий розгляд відбувався у закритому судовому засіданні, судові рішення оприлюднюються з виключенням інформації, яка за рішенням суду щодо розгляду справи у закритому судовому засіданні підлягає захисту від розголошення. Такі судові рішення можуть опубліковуватися в друкованих виданнях, поширюватися в електронній формі, зокрема оприлюднення судового рішення в єдиному реєстрі судових рішень.

Висновки. Проведене дослідження дало змогу встановити, що норми законодавства України, які застосовуються при захисті комерційної таємниці, необхідно вдосконалити.

По-перше, національне законодавство дозволяє проведення закритих судових засідань у процесі розгляду справ про захист комерційної таємниці, а також зобов'язує учасників не розкривати комерційну таємницю під час розгляду справи, проте не встановлює чітких обмежень на використання комерційної таємниці, що не відповідає вимогам ст. 9 Директиви (ЄС) 2016/943, у якій зазначена заборона не лише розкривати комерційну таємницю, а й її використовувати. Необхідно чітко заборонити використання комерційної таємниці учасниками процесу як під час розгляду справи, так і після його завершення, доки інформація зберігає свій статус, а також встановити обмежений доступ до матеріалів справи, що містять комерційну таємницю, виключно для уповноважених судом осіб. Це підкреслює необхідність удосконалення законодавства з метою забезпечення належного захисту комерційної таємниці.

По-друге, відсутність спеціального строку позовної давності щодо захисту комерційної таємниці, передбаченого Директивою (ЄС) 2016/943, створює проблеми з правовою визначеністю у сфері захисту комерційної таємниці. У зв'язку з цим, доцільно встановити більш тривалий термін порівняно з трирічним терміном позовної давності, який не перевищуватиме 6 років. Це дасть змогу гармонізувати національне законодавство з нормами зазначеної директиви та законодавством країн ЄС, що сприятиме більш ефективному захисту комерційних інтересів та стимулюватиме розвиток бізнесу в Україні.

По-третє, необхідно визначити умови та порядок застосування грошової компенсації замість відшкодування збитків у справах про порушення прав на комерційну таємницю, зокрема у випадках її добросовісного набуття, які на сьогодні відсутні.

Отже, для ефективного захисту комерційної таємниці та подальшої євроінтеграції необхідно уніфікувати засоби, процедури і заходи правового захисту комерційної таємниці та внести зміни до процесуального законодавства з метою забезпечення ефективного, пропорційного та швидкого відшкодування збитків, що є ключовим для захисту комерційних інтересів та виконання зобов'язань України в рамках євроінтеграції.

Перелік використаних джерел

1. План заходів з виконання рекомендацій Європейської Комісії, представлених у Звіті про прогрес України в рамках Пакета розширення Європейського Союзу 2024 року, затверджено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 28.03.2025 р. № 300-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/300-2025-%D1%80#Text> (дата звернення: 25.09.2025).
2. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 01.10.2025).
3. Directive (EU) 2016/943 of the European Parliament and of the Council of 8 June 2016 on the protection of undisclosed know-how and business information (trade secrets) against their unlawful acquisition, use and disclosure. URL: <https://eur->

-
- lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:32016L0943&rid=5* (дата звернення: 15.09.2025).
4. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, ратифікована Законом України від 16.09.2014 р. № 1678-VII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text (дата звернення: 25.09.2025).
 5. Directive 2004/48/EC of the European Parliament and of the Council of 29 april 2004 on the enforcement of intellectual property rights. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2004/48/oj/eng> (дата звернення: 15.09.2025).
 6. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення захисту прав інтелектуальної власності : Закон України від 20.03.2023 р. № 2974-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2974-20#Text> (дата звернення: 15.09.2025).
 7. Господарський процесуальний кодекс України від 06.11.1991 р. № 1798-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#Text> (дата звернення: 15.09.2025).
 8. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 р. № 1618-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text> (дата звернення: 15.09.2025).
 9. Codice della proprietà industriale. DECRETO LEGISLATIVO 10 febbraio 2005, n. 30. Ultimo aggiornamento all'atto pubblicato il 30/12/2023. URL: <https://www.normattiva.it/uri-res/N2Ls?urn:nir:stato:decreto.legislativo:2005-02-10;30> (дата звернення: 13.11.2025).
 10. USTAWA z dnia 16 kwietnia 1993 r. o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji. Załącznik do obwieszczenia Marszałka Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 13 maja 2022 r. (poz. 1233). URL: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20220001233/O/D20221233.pdf> (дата звернення: 13.11.2025).
 11. Wet houdende boek 3 «Goederen» van het Burgerlijk Wetboek. 4 FEBRUARI 2020. URL: <https://www.inview.nl/document/id153111518d844e4ca283c741b20881aa/burgerlijk-wetboek-boek-3-artikel-310d-verjar-ing-rechtsvordering-tot-bescherming-bedrijfsgeheim-23-10-2018-tot?ctx=843fac8f658c40505903e9ec0cbf0c32&tab=tekst> (дата звернення: 13.11.2025).
 12. Code de commerce. Version en vigueur depuis le 24 mai 2019. URL: https://www.legifrance.gouv.fr/codes/article_lc/LEGIARTI000038613121 (дата звернення: 13.11.2025).
 13. Конвенція ООН про позовну давність у міжнародній купівлі-продажу товарів 1974 року. Набрання чинності для України міжнародного договору від 01.04.1994. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_002#Text (дата звернення: 13.11.2025).
 14. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 02.06.2016 р. № 1402-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text> (дата звернення: 09.10.2025).
 15. Правове регулювання відносин у сфері охорони прав на комерційну таємницю: сучасний стан і перспективи розвитку : монографія / за заг. ред. Н. М. Мироненко; НДІ ІВ НАПрНУ. Київ: Інтерсервіс, 2012. 396 с.
 16. Gesetz zum Schutz von Geschäftsgeheimnissen vom 18. April 2019 (BGBl. I S. 466). URL: <https://www.gesetze-im-internet.de/geschgehg/BJNR046610019.html> (дата звернення: 12.11.2025).
 17. Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності, прийнята 15.04.1994 р. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/981_018 (дата звернення: 01.10.2025).
 18. Кодекс законів про працю України від 10.12.1971 р. № 322-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text> (дата звернення: 01.10.2025).
 19. Про судову практику в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди: постанова Пленуму Верховного суду України від 31.03.1995 р. № 4.
-

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0004700-95#Text> (дата звернення: 01.10.2025).

20. Про доступ до судових рішень : Закон України від 22.12.2005 р. № 3262-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3262-15#Text> (дата звернення: 09.10.2025).

Yuliia Lenho

Scientific researcher at the Center for Legal Support for the Development of Science and Technology of the Intellectual Property Scientific Research Institute of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine

Measures, procedures, and means of legal protection of commercial secrets: a comparative analysis in the context of European standards

The article is devoted to the analysis and harmonization of Ukrainian legislation on the protection of trade secrets with the provisions of Directive (EU) 2016/943. The relevance of the study is confirmed by the recommendations of the European Commission on bringing national legislation into line with EU law. The purpose of the work is to identify discrepancies in the mechanisms for the legal protection of trade secrets in Ukraine and the EU, as well as to provide proposals for improving national legislation.

The analysis conducted in the article revealed that in Ukraine, trade secrets are currently considered part of intellectual property, while Directive (EU) 2016/943 does not classify them as such, although it establishes uniform civil remedies. This requires either the adoption of a separate law or the adaptation of existing norms.

Gaps in Ukraine's procedural legislation have been identified. Ukrainian legislation only obliges participants not to disclose secrets during closed hearings, but does not restrict their use and disclosure after the case is closed, which directly contradicts the requirements of Article 9 of Directive (EU) 2016/943. There are no clear restrictions on access to case materials by persons who are not parties to the proceedings.

It has been established that the general limitation period in Ukraine is three years. Directive (EU) 2016/943 sets a maximum period of six years. This indicates the need to introduce a longer limitation period in Ukraine for cases involving trade secrets.

It has been established that, unlike Directive (EU) 2016/943, which provides for the imposition of fines on the plaintiff and compensation for damages to the defendant for a manifestly unfounded claim, Ukrainian law only allows such a claim to be dismissed without consideration.

The problems of applying compensation instead of damages due to the absence of a special law, as well as differences in approaches to providing monetary compensation in cases of bona fide acquisition and unintentional actions compared to Directive 2004/48/EC and the TRIPS Agreement, are highlighted.

For effective protection of trade secrets and further European integration, it is necessary to unify the means, procedures and measures of legal protection of trade secrets and amend procedural legislation to ensure effective, proportionate and rapid compensation for damages, which is key to protecting commercial interests and fulfilling Ukraine's obligations within the framework of European integration.

Keywords: harmonization of legislation, trade secrets, protection mechanisms, procedural guarantees

*Рекомендовано засіданням відділу промислової власності і комерціалізації
об'єктів інтелектуальної НДІ інтелектуальної власності
(протокол №11 від 29.10.2025 р.)*

Подано / Submitted: 12.11.2025

Доопрацьовано / Revised: 22.11.2025

Прийнято до публікації / Accepted: 27.11.2025